STATUTUL ŞI TIPOLOGIA LIMBAJULUI JURIDIC

Fiodorov Victoria
Departamentul Limba Engleză şi Franceză Specializate, USM

The aim of this article is to study legal language, providing a general overwiew of its peculiarities and numerous classifications within the framework of terminology. Legal language is mostly perceived as a professional register, specific language use based on ordinary language in communicative situations which take place within judicial institutions. The paper deals primarily with the classification of what is known as 'legal language', presenting a detailed analysis of how English legal terminology is organised and the relationships that exist within it.

Keywords: legal language, legal term, terminology, context, translation

Studiul limbajelor specializate, juridic în cazul de faţă, ne oferă ocazia formulării unor idei şi observaţii inedite privind structura stilistică a limbii literare, a relaţiilor lingvistice şi culturale dintre diverse popoare. În acelaşi timp, analiza terminologiilor diverselor domenii de activitate, determinarea zonelor de interferenţă şi a raportului cu limbajul comun constituie obiectivele principale ale cercetării lingvistice actuale, în deosebi, în direcţia evaluării limbii sub raport funcţional.

Evoluţia societăţii umane a confirmat dictonul *ubi societas, ibi jus*. Omul, ca fiinţă socială, trăieşte într-o colectivitate în care se formează anumite norme de conduită care, la început, au fost mai simple, mai rudimentare, dar care s-au constituit încă din vechime în adevărate momente legislative. Aşa sunt de exemplu: *Legile lui Manu în India, Codul lui Hammurabi, Legea celor 12 table la romani*. Primele norme juridice, ce s-au impus mai întâi ca deprinderi, obiceiuri şi tradiţii, apar în epoca primitivă. Ulterior, normele de conduită au evoluat şi ele adaptându-se vieţii sociale.

Fenomenul ce urmează a fi descris**,** *lingvistica juridică*, înglobează studiul limbajului juridic. Disciplina numită *lingvistica juridică* sau *jurilingvistica* a fost iniţiată în spaţiul francofon de către cercetătorii François Gény şi dezvoltată de Gerard Cornu (Franţa) şi Jean-Claude Gémar (Canada) şi îşi atribuie ca obiect de studiu limbajul juridic sub cele două aspecte care îl definesc, şi anume: *terminologia juridică* şi *discursul juridic.*

Limbajul juridic reprezintă ansamblul termenilor în cadrul unei limbi care au în această limbă una sau mai multe accepţii, semnificaţii juridice. Prin urmare, putem afirma cu titlu de definiţie că vocabularul juridic reprezintă un ansamblu de termeni care primesc de la ştiinţa dreptului unul sau mai multe sensuri şi care sunt utilizaţi în domeniul juridic respectiv.

Textele juridice cuprind capitole, secţiuni, articole care sunt accesibile în parte numai specialiştilor. În acest cod se încadrează două categorii de termeni: cei specifici instituţiilor juridice şi administrative şi termeni din limba literară comună ce reprezintă o mare parte din vocabularul stilului juridico-administrativ.

Studiul limbajului juridic se află mereu în centrul atenţiei cercetătorilor, iar problematica clasificării acestui limbaj rămâne a fi una pertinentă. Cercetătorul român Barbu Berceanu a consacrat acestui domeniu un studiu, utilizând sintagma lingvistica juridică. Cu toate că acest studiu a fost adresat juriştilor, autorul a investigat şi aspectul lingvistic al dreptului, fiind de părerea că trebuie să distingem *între activitatea dreptului în domeniul lingvistic, drept care atribuie cuvintelor o valoare juridică independentă de domeniul în care se aplică şi activitatea lingvistică în domeniul dreptului, care are în vedere cuvintele cu semnificaţie juridică, specifice vieţii juridice, independent dacă legiuitorul le-a determinat sau nu. O altă sarcină a lingvisticii juridice este studiul măsurii în care intervenţia legiuitorului influenţează limba reală (vorbită, scrisă), atât în intervalul în care actul normativ stabilizator de terminologie este în vigoare, cât şi înainte de intrarea lui în vigoare, ca şi după încetarea lui legală* [2].

Cât priveşte clasificarea limbajului juridic, mai multe clasificări au fost prezentate de către experţii în lingvistică atunci când încearcă să definească textele juridice. Tipologia limbajului juridic depinde în mare măsură de abordarea pe care decidem să o aplicăm textelor juridice: abordarea legală va efectua, în primul rând, o distincție între texte de autoritate și non-autoritate şi apoi o distincție în ceea ce priveşte subiectul implicat şi domeniul de acțiune. Din punct de vedere lingvistic, ceea ce ar trebui să fie luat în consideraţie, sunt implicațiile lingvistice și natura discursului textului. În continuare vom prezenta cele mai importante clasificări ale limbajului juridic bazate pe diverse criterii.

Unii specialişti, ca de exemplu Z.Ziembinski în lucrarea sa ***Le language du droit et le language juridique***, au evidenţiat diferenţa între limbajul dreptului şi limbajul juridic, alţii, au considerat sintagma „limbajul dreptului" drept un termen generic pentru cele patru tipuri de limbaje:

- *limbajul legislativ*
- *limbajul jurisdicţional*
- *limbajul doctrinal*
- *limbajul cutumiar* [7]

Ținem să menționăm că fiecare dintre aceste ramuri în consecință și-a dezvoltat propria terminologie subdominală și modul de scriere.

Remarcăm şi opinia autorului J.Wroblewski, care în lucrarea ***Les languages juridiques: une typologie,*** studiază limbajul și discursul juridic din perspectiva semiotică și, de asemenea, prezintă aceeaşi tipologie de clasificare a limbajului dreptului**.** Cercetătorul dat consideră că referindu-ne la limbajul juridic, subînțelegem 3 tipuri de limbaje juridice:

1. *limbajul juridic juridisprudențial prin intermediul căruia sunt formulate deciziile și hotărârile judecătorești;*
2. *limbajul juridic ştiinţific ce este propriu ştiinţilor juridice la general;*
3. *limbajul juridic comun utilizat de către vorbitori fără a avea studii obligatorii în domeniul dreptului* [6].

Lingvistul G.Cornu lărgeşte sfera conceptului adăugând încă un tip de limbaj juridic: *limbajul administrativ*, prin care se realizează pledoarii, rapoarte, notificări [1].

O altă tipologie de clasificare a limbajului juridic susținută de către autorul S.Sarcevic este bazată pe criteriul **"sursă-emițător"**, care poate fi judecătorul, autorul legislației sau legiuitorul. Respectiv, putem delimita următoarele subclasificări ale limbajului juridic:

- *limbajul avocaților*
- *limbajul judecătorilor*
- *limbajul autorilor textelor juridice*
- *limbajul legiuitorului.*

Această tipologie diferă din punct de vedere al sursei ce a contribuit la crearea sa, dar și a tipului de text emis. Deci, un text juridic este un text cu destinație specială. Suntem de acord cu autorul S.Sarcevic care susține că funcția textelor juridice poate varia în dependență de context și tipologie. Cercetătorul menționat ajunge să conchidă că funcția principală a textelor juridice este normativă, sau de reglementare, deoarece acestea în mod normal prescriu modul în care oamenii ar trebui sau nu ar trebui să se comporte, în mod obișnuit prin utilizarea imperativului. Același lucru este valabil și pentru doctrină, care este de obicei inclusă în textele normative, dar nu este productivă de efecte juridice, cel puțin nu în mod direct. Astfel, funcția unui text juridic nu depinde de ceva intrinsec, dar trebuie să fie urmărită în dependență de situația de comunicare, contextul în care a fost efectuată comunicarea și destinatarul. În consecință, același text poate fi autoritar și respectiv să dețină o funcție prescriptivă pentru cetățeanul care trebuie să-l respecte, dar poate avea un scop pur informativ, pentru un cetățean al unei țări terțe care nu este legat de această legislație [5].

În contextul clasificării menționate anterior, sursa de autoritate poate fi un alt criteriu de delimitare, astfel, putem distinge între texte juridice autoritare și texte juridice non-autoritare. Am putea spune că textele autoritare sunt sensu stricto texte juridice, adică cele care poartă caracteristica cea mai importantă și distinctă de texte juridice: eficacitate. Textele date sunt menite să producă efecte juridice și includ documente, cum ar fi legislațiile naționale și internaționale (inclusiv constituții, coduri, statute, acorduri internaționale, diagrame, convenții), texte juridice private (contracte, acte și testamente), texte judiciare și textele produse în cadrul studiilor (ordonanțe, hotărâri și decrete), care toate tind să prezinte un format propriu, stereotip, adică ele tind să urmeze o structură predeterminată, răspunzând unor reguli nescrise și consolidate prin practică, și care rămân mai mult sau mai puțin aceleași indiferent de limba textului. Pe de altă parte, textele neautoritarului includ toate acele texte scrise în domeniul dreptului care nu au forță juridică. Ele nu ar trebui să fie confundate cu traducerile neautentice care sunt traduceri ale unor texte de autoritate, cu nici o valoare în ceea ce privește punerea în aplicare și nu pot fi utilizate ca instrument pentru a ajuta interpretarea. Comune ambelor este, de altfel, scopul, care nu este prescriptiv, dar mai ales informativ. Indiferent de specificul stilistic al fiecărui sistem juridic, la un nivel mai larg, textele legislative sunt, de obicei formate din preliminare, principal și dispoziții finale.

O caracteristică comună tuturor textelor juridice este rolul prescriptiv al limbajului, având ca scop realizarea unui anumit obiectiv. Acest lucru este adevărat, după cum vom vedea, pentru textele legislative naționale, tratate și contracte internaționale, scopul cărora este de a modifica comportamentul părților, prin impunerea de obligații, permisiuni, autorizații și/sau interdicție, prezentate în dispozițiile principale, și anume corpul textului. Caracterul prescriptiv al legii, manifestată prin limbaj, exprimă implicații diferite, care, din punct de vedere lingvistic, creează diverse tipuri de discursuri juridice.

Tipul tipologiilor prezentate reflectă caracterul vast și interdominal al limbajului juridic. Multitudinea clasificărilor propuse subliniază de asemenea posibilitatea extinderii domeniului dat de cercetare și nu constituie unicele opțiuni posibile. În acelaș timp, aceste tipologii reprezintă niște repere clare de clasificare a limbajelor ce țin de discursul juridic: din punct de vedere al legiuitorului, domeniului dreptului, științelor juridice. Considerăm că clasificarea limbajului juridic în mai multe subdomenii este realizată prin intermediul persoanelor din domeniu ce utilizează acest limbaj pentru a formula diverse reguli juridice, iar scopurile lor comunicative determină caracteristicile semantice și expresiile lingvistice proprii fiecărui tip de limbaj.

Metalimbajul juridic apare ca o variantă a limbii şi reflectă raportul dintre cetăţean şi instituţiile publice. Mai mult ca în alte limbaje, în cadrul acestui metalimbaj autorul are rolul decisiv în modul de organizare a textului lingvistic, dar, în acest caz, relaţia text-destinatar este prioritară în conştiinţa receptorului, iar nota personală a emiţătorului trece pe plan secundar.

Limbajul juridic este un termen vast cu o multitudine de sensuri ce este întrebuinţat pentru a desemna limba utilizată în cadrul legislativ ce serveşte diverse scopuri în cadrul comunicării legale. Este evident că limbajul juridic nu se limitează doar la termenii cu apartenenţă juridică exclusivă, limbajul dat se extinde asupra tuturor cuvintelor pe care le foloseşte dreptul într-o accepţie care îi este proprie şi înglobează toţi termenii care, având cel puţin un sens în folosirea obişnuită şi cel puţin un sens diferit referitor la drept, sunt marcaţi prin polisemie şi omonimie. Fenomenul polisemiei din cadrul metalimbajului juridic poate fi numită externă, spre deosebire de polisemia internă, ce se referă la termenii juridici care au mai multe sensuri în domeniul dreptului. Termenii cu dublă apartenenţă sunt mult mai numeroşi decât termenii cu apartenenţă juridică exclusivă. Astfel spus, vocabularul juridic cuprinde toate unităţile lexicale ale limbii care au cel puţin un sens juridic. Cercetările efectuate au scos la iveală cele 3 componente sau categorii principale de termeni. În continuare prezentăm această structură.

- *Terminologia juridică, adică ansamblul cuvintelor care constituie limbajul de specialitate juridică. Provenienţa acestor cuvinte o reprezintă vocabularul comun de unde au fost preluate, dar de care se diferenţiază prin atribuirea unei semnificaţii juridice, realizându-se astfel o reconversie semantică juridică.*
- *Cuvintele din limbajul comun, care sunt folosite în domeniul juridic.*
- *Cuvinte provenite din alte discipline ştiinţifice.*

Constatăm deci că limbajul juridic este format din elemente de limbă comună și elemente caracteristice doar acestui tip de limbaj. Astfel, putem observa, că există termeni strict specializați ce denumesc concepte, instituții și activități de bază din domeniu, dar și o vastă categorie de termeni din limbajul comun ce sunt utilizați în metalimbajul juridic cu sens complet diferit, specializat. Această categorie de termeni este identificată contextual și se remarcă prin frecvența întrebuințării. Termenii dați contribuie la formarea unor unități sintagmatice, însă studiul corpusului a demonstrat că acestea nu sunt numeroase: *final decision, to make an investigation*….Pierre Lerat denumește acest aspect caracterul compozit al limbajului juridic, precizând că anume această caracteristică explică caracterul paradoxal al dreptului [3].

Limbajul juridic este foarte ermetic. În aceeiaşi ordine de idei Gerard Cornu vorbeşte despre un "ecran lingvistic" în cazul limbajului juridic, deoarece acest limbaj nu poate fi înțeles decât de specialiștii din domeniu fiind inaccesibil majorității membrilor comunității lingvistice.

Discursul juridic este purtătorul unei dimensiuni culturale care se reflectă nu numai în termenii şi expresiile proprii unui sistem juridic, ci şi în modalităţile de a le exprima. Este evident că fiecare domeniu de activitate are un vocabular specific. Dreptul, însă, se distinge de celelalte domenii prin faptul că foloseşte limba drept mijloc de expresie, textele constituind principalul său instrument şi obiect. De altfel, este de la sine înţeles că dreptul nu ar putea exista fără un mijloc de expresie verbală. Juristul englez Yon Maley explică relaţia dintre drept şi limbaj astfel: *In all societies, law is formulated, interpreted and enforced: there are codes, courts and constables. And the greater part of these legal processes is realized primarily through language. Language is medium, process and product in the various arenas of the law where legal texts, spoken or written, are generated in the service of regulating social behaviour. Particularly in literate cultures, once norms and proceedings are recorded, standardised and institutionalised, a special language develops, representing predictable process and pattern of function specialisation* [4].

Trăsăturile lingvistice şi culturale ale dreptului organizează discursul juridic într-un cadru instituţional bine stabilit, care cuprinde tradiţiile, respectiv ideile ce delimitează legalitatea dreptului. Existenţa limbajului specific dreptului este marcată de 2 elemente care îl constituie:

- *există un limbaj juridic pentru că dreptul conferă un sens precis anumitor termeni, iar ansamblul acestor termeni formează vocabularul juridic;*
- *există un limbaj juridic pentru că dreptul îşi enunţă conceptele într-o manieră specifică, enunţurile sale alcătuind discursul juridic.*

A vorbi despre discurs înseamnă a vorbi despre intenţie. Aşa cum dreptul are finalităţi precise, tot aşa şi discursul juridic are una sau mai multe intenţii clar determinate. Textul juridic este, înainte de toate, conceput pentru a constrânge sau a provoca anumite comportamente, legea având ca principal obiectiv precizarea drepturilor şi a obligaţiilor. Este vorba despre caracterul normativ al textului juridic, decurgând din legislaţia şi jurisprudenţa care îi conferă regulii de drept recunoaşterea, deci eficacitatea şi natura sa imperativă, condiţii fără de care nu se poate vorbi de normă juridică. Pentru a atinge obiectivul avut în vedere de către norma de drept, limbajul juridic este supus anumitor condiţii. Astfel, ca şi economia, matematica, medicina etc., dreptul are un limbaj specific.

Limbajul este un ansamblu care utilizează sistemul complex al limbii, dar care, în interiorul acestei limbi, a stabilit un cod şi şi-a organizat un sistem propriu. Fiecare limbaj utilizează într-o anumită măsură complexităţile sistemelor organizaţionale – fonologia,

morfologia, sintaxa, stilistica – organizând o reţea terminologică de semnificaţii, pornind de la resursele lexicale ale limbii comune, în scopul de a exprima noţiunile şi de a conceptualiza sistemele specifice domeniului dat. Un limbaj, precum limbajul juridic, utilizează toate sistemele formale ale limbii, dar are şi o reţea terminologică ce cuprinde noţiunile specifice domeniului său. Este vorba aşadar despre un limbaj special sau specializat, calificat uneori drept *sociolect, tehnolect.*

De cele mai multe ori se preferă însă întrebuinţarea sintagmei **limbaj juridic,** deci a termenului **limbaj** în loc de *sociolect* sau *tehnolect,* având în vedere faptul că acesta nu reprezintă numai o serie de termeni tehnici utilizaţi pentru a descrie obiecte sau noţiuni, discursul juridic cuprinde elemente sintactice, lexicale, stilistice şi semantice care îi sunt specifice şi care trebuie folosite în împrejurări foarte precise. Este vorba de elemente de limbă, constituite în unităţi foarte greu de divizat şi pe care lingvistica le separă numai atunci, când îşi propune analizarea lor.

Abordarea interdisciplinară a metalimbajului juridic a dus la conturarea a două noi domenii de cercetare – *lingvistica juridică* şi *semiotica juridică*. Domeniul semioticii juridice vizează, din perspectiva lingvistului, descrierea discursului juridic prin raportare la o gramatică şi un dicţionar de specialitate. În sens strict, lingvistica juridică presupune examinarea celor două componente esenţiale ale limbajului dreptului: *vocabularul juridic* şi *discursul juridic,* domeniul ei fiind delimitat prin raportare la lingvistica generală şi la ştiinţa dreptului. Disciplina care este numită lingvistica juridică sau jurilingvistica începe să fie introdusă în multe studii şi cercetări cu caracter interdisciplinar ce investighează modul în care dreptul foloseşte limba pentru a construi, pornind de la resursele acesteia, un limbaj specializat, cum este limbajul juridic.

Cu privire la abordarea studiului terminologiei juridice, unii lingvişti, sunt de părere că, alături de perspectiva diacronică, respectiv stabilirea etapelor de constituire a terminologiei juridice, de o deosebită importanţă şi utilitate este cercetarea inventarului de termeni juridici pentru diferitele epoci şi a funcţionării lui sincronice.

Terminologia juridică cristalizează în forma sa actuală evenimentele lingvistice care au avut loc anterior, studiul acestora interesând cu precădere istoria limbii. De asemenea stadiul actual al terminologiei juridice se înscrie într-o fază determinată de evoluţia acesteea, fiind expresia cercetării sincronice, în timp ce istoria acesteea ţine de diacronie. Este vorba, aşadar, de două abordări metodologice diferite.

Numeroasele lucrări consacrate studiului termenilor juridici abordează cercetarea nu doar din perspectiva strict lingvistică, ci încearcă de a asocia termenii, ori de câte ori este posibil, cu fenomene sociale, culturale şi politice. În acelaşi timp, atenţia este îndreptată către legătura strânsă care se stabileşte între ştiinţele limbajului şi realitatea lingvistică pe de o parte, iar pe de altă parte, între drept şi terminologia sa. Această legătură este justificată pe plan teoretic deoarece unitatea de bază a terminologiei este termenul. Termenul juridic nu dobândeşte şi nu dezvoltă o semnificaţie decât la nivelul exprimării dreptului, deci în textele juridice. Iar spre deosebire de limbajul comun, metalimbajul dreptului este alcătuit din termeni de specialitate cu un uz destul de restrâns, fiind înţeleşi şi întrebuinţaţi în mare parte doar de către specialiştii ce activează în cadrul acestui domeniu.

Referinţe bibliografice:

1. Cornu G. Vocabulaire juridique. Quadrige: Presses Universitaires de France, 2000.
2. Berceanu B. Dreptul şi limba. Ştiinţa dreptului şi lingvistica. Succinte consideraţii teoretice şi aplicative. În: Studii şi cercetări juridice. XXVI, vol. 3, Bucureşti: 1981. p. 247
3. Lerat P. Les langues spécialisées. Paris: PUF, 1995. p. 201
4. Maley Y. The Language and the Law. Edited by John Gibbons, London: Longman, 1994. p.11
5. Sarcevic S. New Approaches to Legal Translation. Haga: Kluwer Law International, 1997. p. 10
6. Wroblewski J. Les languages juridiques: une typologie. In: Droit et société, n°8, 1988, www.persee.fr/doc/dreso_0769-3362_1988_num_81983

7. Ziembinksi Z. Le language du droit et le language juridique. Montréal: Centre de recherche en droit privé et comparé du Québec, 1974. p.164